

УДК 331.101.26:331.102.14

Матійчук О.І., к.е.н.

Львівський національний аграрний університет

РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ НА ОСНОВІ КОНТРАКТУ

Договірне регулювання трудових відносин у сільськогосподарських підприємствах регулюється різними правовими актами і зокрема трудовими угодами (контрактами). Контракт – це письмова форма трудового договору, у якому конкретизуються обов'язки і відповідальність роботодавця і працівника з врахуванням специфіки виконуваної роботи. Враховуючи особливості сільськогосподарського виробництва і умови праці, контрактна форма соціально-трудова відносин повинна мати більш широке застосування у сільському господарстві.

Ключові слова: регулювання, трудові відносини, сільськогосподарське підприємство, контракт, трудовий договір.

Matyuchuk O.

CONTRACTUAL REGULATION OF LABOR RELATIONS IN AGRICULTURE

Contractual regulation of labor relations at agricultural enterprises is regulated by different legal acts and, in particular, labor contracts. A Contract is a written form of labor contract, in which duties and responsibilities of the employer and employee are specified, with the indication of the specific character of work to be done. Taking into consideration peculiarities of agricultural production and conditions of work, a contractual form of social and labor relations must have a wider application in agriculture.

Key words: regulation, labor relations, agricultural enterprises, contract.

Матийчук О.И.

РЕГУЛИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНО-ТРУДОВЫХ ОТНОШЕНИЙ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ НА ОСНОВАНИИ КОНТРАКТА

Договорное регулирование трудовых отношений в сельскохозяйственных предприятиях регулируется различными правовыми системами, в частности трудовыми соглашениями (контрактами). Контракт – это письменная форма трудового соглашения в котором конкретизируется обязательства и ответственность работодателя и работника с учетом специфики выполняемой работы. Учитывая особенности сельскохозяйственного производства и условия труда, контрактная форма социально-трудовых отношений должна иметь более широкое применение в сельском хозяйстве.

Ключевые слова: регулирование, трудовые отношения, сельскохозяйственное предприятие, контракт, трудовой договор.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Договірне регулювання трудових відносин у сільськогосподарських підприємствах різних форм власності і господарювання здійснюється на основі Галузевої угоди та Колективного договору. Разом з тим, окремим джерелом регулювання трудових відносин є внутрігосподарські локальні акти, за допомогою яких можна врахувати певні специфічні особливості кожного конкретного суб'єкта господарювання, адже сільськогосподарська праця має свої особливості і характеризується надзвичайною різноманітністю, наявністю великої кількості різних професій та спеціальностей.

У Львівській області 197 діючих сільськогосподарських підприємств, з них за організаційно-правовими формами 103 господарських товариства, 86 приватних підприємств, 2 виробничі кооперативи, 6 державних підприємств. Крім цього в області 956 фермерських господарств та 301,2 тис особистих господарств населення (табл. 1).

Таблиця 1

Суб'єкти господарювання у сільському господарстві
Львівської області

Показники	2005 р.	2006 р.	2009 р.	2010 р.	2010 р. в % до 2005 р.
Всього підприємств	1825	1937	1257	1145	62,7
у тому числі: державні	22	23	6	6	27,2
Недержавні, з них:	1803	1914	1251	1139	63,1
господарські товариства	352	362	115	99	28,1
приватні підприємства	215	243	97	82	38,1
виробничі кооперативи	17	23	2	2	1,2
фермерські господарства	1194	1258	1033	956	80,1
Господарства населення, тис	331,7	323,1	303,1	301,2	90,8

Розраховано за джерелами: [2, с. 8; 6, с. 108]

Договірне регулювання соціально-трудова відносин на основі контракту є об'єктивною необхідністю. Контракт – це особливий вид трудового договору, у якому конкретизується строк його дії, права, обов'язки і відповідальність сторін з урахуванням специфіки виконуваної роботи.

В умовах переходу до ринкової економіки в кожній з Важливою умовою контракту є те, що він укладається у письмовій формі.

Враховуючи особливості сільськогосподарського виробництва і умов праці, контрактна форма соціально-трудова відносин повинна мати

більш широке застосування в управлінні сільськогосподарським виробництвом.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питанням регулювання соціально-трудових відносин присвячені праці відомих вчених-економістів: Д. Богиня, В. Вітвіцького, В. Дієсперова, А. Колота, Н. Павловської, Ю. Лузана, С. Українця, Л. Червінської, А. Чикуркової, Г. Шкуріна та ін. У своїх працях вони аналізують соціально-трудові відносини, які склалися на основі державного і договірною регулювання. Разом з тим, механізм регулювання трудових відносин, які пов'язані з умовами ринкових відносин та найманою працею у сільському господарстві, на основі контракту, ще недостатньо досліджені.

Цілі статті. Метою нашого дослідження є систематизувати діючі положення, які регулюють соціально-трудові відносини в сільському господарстві на основі контракту і виявити можливості та обґрунтувати доцільність використання контракту як форми договірною регулювання трудових відносин у сільськогосподарських підприємствах і громадянами-підприємцями.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Індивідуалізація оплати праці вимагає широкого використання контракту як особливого виду трудового договору між роботодавцем і найманим працівником. Це насамперед стосується фермерських господарств і малих підприємств, де використовують найману працю та відсутні колективні договори і положення про оплату праці, якими регулюється організація оплати праці.

Нині в Україні діє низка законодавчих актів, які регламентують сферу застосування контракту для працівників агропромислового комплексу. Зокрема, ст.15 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» передбачає, що правління кооперативу укладає трудові договори (контракти) у разі найму на роботу виконавчої дирекції та оцінює її діяльність; ст.17 що виконавчий директор здійснює свою діяльність на умовах контракту, який укладає з ним правління кооперативу, формує виконавчу дирекцію та виконує функції, делеговані йому правлінням; ст.35 що за згодою сторін між кооперативом і найманим працівником може укладатися договір у формі контракту.

Можливість застосування контрактної форми трудового договору закріплена у ст. 27 Закону України «Про фермерське господарство», в якій зазначено, що у разі виробничої потреби фермерське господарство має право залучати до роботи в ньому інших громадян за трудовим договором (контрактом). Встановлюючи, що трудові відносини громадян, які

працюють за трудовим договором або контрактом регулюються законодавством про працю України, ст.19 Закону України «Про колективне сільськогосподарське підприємство» передбачає застосування контракту у колективних сільськогосподарських підприємствах.

Порядок укладання контрактів при прийнятті (наймі) на роботу на підприємства, в установи, організації незалежно від форм власності, виду діяльності і галузевої належності, а також на роботу до громадян визначає Постанова Верховної Ради України від 19 березня 1994 р. за № 170 «Про впорядкування застосування контрактної форми трудового договору» [3].

Відповідно до ст.24 КЗпП України контракт укладається в письмовій формі і підписується роботодавцем і працівником, якого приймають (наймають) на роботу. Цей документ оформляють у двох примірниках, що мають однакову юридичну силу, і зберігають в кожній зі сторін. За згодою працівника копію укладеного з ним контракту можуть передати профспілковому чи іншому органу, уповноваженому працівником представляти його інтереси для здійснення контролю за додержанням умов контракту. Набуває він чинності з моменту підписання або з дати, визначеної сторонами, і може бути змінений за згодою сторін, складеною у письмовій формі. Контракт є підставою для видання наказу (розпорядження) про прийняття (наймання) працівника на роботу з дня, встановленого за угодою сторін. Право на наймання має тільки власник майна. У колективних господарствах контракт затверджують на загальних зборах колективу господарства або зборах уповноважених. Контракт із керівником підприємства розглядають і затверджують на загальних зборах працівників господарства, якщо за нього проголосувало понад 50% присутніх. Контракт підписує голова зборів. Право на укладання контракту з іншими працівниками надається керівнику господарства.

Зміст контракту може бути довільним і залежить від конкретних випадків, але має відображати основні розділи типової форми контракту, забезпечуючи правову основу для вирішення в процесі роботи спірних питань і конфліктів, в тому числі в судовому порядку.

У контракті передбачають обсяги пропонованої роботи та вимоги до якості й строків її виконання, строк дії контракту, права, обов'язки та взаємна відповідальність сторін, умови оплати й організації праці, підстави припинення та розірвання контракту, соціально-побутові та інші умови, необхідні для виконання взятих на себе сторонами зобов'язань з урахуванням специфіки роботи, професійних особливостей та фінансових можливостей підприємства, установи, організації чи роботодавця.

Умови безстрокового (строкового) трудового договору й контракту мають певні особливості, що можна побачити із наведеної порівняльної табл. 2, запропонованої А.М. Колотом [1, с. 229].

Таблиця 2

Порівняльна характеристика безстрокового (строкового) трудового договору й контракту

Положення трудових відносин	Трудовий договір	Контракт
Форма	Довільна на основі поданої заяви	Письмова форма на основі типової форми контракту
Термін дії	Безстроковий або на певний термін	Визначається конкретний термін дії контракту
Предмет трудових відносин	Конкретно не визначається й може бути односторонньо змінений роботодавцем	Визначається конкретно із зазначенням умов його зміни сторонами
Оплата праці	Регламентована Кодексом законів про працю в Україні, Колективним договором, та іншими законодавчими актами	Визначається у результаті домовленості з урахуванням діючих Законів України щодо заробітної плати та кінцевими результатами виробництва
Умови праці, режим праці і відпочинку і т.п.	Регламентується Кодексом законів про працю України, обумовлені у Колективному договорі, Правилах внутрішнього трудового розпорядку	Визначається як результат угоди з урахуванням чинних державних і договірних гарантій
Соціальні гарантії	Жорстко регламентовані для обох сторін	Установлюється за згодою сторін з урахуванням чинних державних соціальних гарантій

Перевага контракту перед звичайним трудовим договором полягає у максимальній індивідуалізації та конкретизації основних положень трудових відносин. Він не повинен автоматично повторювати положення трудових договорів, бо тоді втрачається сенс його введення. Передумовами впровадження контрактної форми є прагнення зберегти найбільш кваліфікованих і творчо активних членів трудового колективу, можливість гнучкого регулювання чисельності і кадрового складу зайнятості персоналу, додаткового залучення кваліфікованих працівників зі сторони; підвищення відповідальності і творчого ставлення до роботи персоналу. Контракт дозволяє наймачу мати на робочому місці працівника, який забезпечить виконання необхідного обсягу робіт визначеної якості, а найманий працівник з перших днів дістає уявлення

про умови своєї праці та її оплати, а також про показники, яких треба досягти. Застосування контракту є доцільним насамперед тоді, коли виконання роботи потребує особливих ділових якостей і здібностей, професійних навичок, ініціативи та відповідальності. Тому механічне переведення усіх працівників на контрактну форму трудового договору найчастіше є абсолютно невиправданим.

Висновки. Контракт необхідно розглядати не як різновид строкового трудового договору, а як особливий вид трудового договору, як засіб індивідуально-договірного регулювання прав і обов'язків його сторін, найважливішою відмінністю якого є співвідношення нормативного і договірної регулювання. Вважаємо за доцільне внести зміни до діючого законодавства України, де передбачити контракт обов'язковим видом трудового договору для підприємств, у яких не укладені Колективні договори, та при наймі на роботу до громадянина-підприємця в особисте селянське господарство.

1. Колот А.М. Мотивація персоналу: підруч. / А.М.Колот. – К.: КНЕУ, 2002. – 337 с.
2. Основні економічні показники сільськогосподарських підприємств Львівської області у 2010 році. Статистичний бюлетень. – Львів. 2011. – 28 с.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 березня 1994 р. За №170 «Про впорядкування застосування контрактної форми трудового договору» // Законодавство України про працю. – К.: Парламентське видавництво, 1999. – 240 с.
4. Про колективне сільськогосподарське підприємство : Закон України від 14 лютого 1992р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №20. – ст. 272.
5. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – №39. – С. 683–695.
6. Про фермерське господарство : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 45. – ст. 363.